

MŁODZIENIEC (814) *sb m*

młodzieniec (808), **młodzeniec** (5), **młudzieniec** (1), [**mładeniec**, **młodzioniec**];

młodzieniec : młodzeniec *GliczKsiąż* (12:1), *LubPs* (5:1), *KochZuz* (2:1), *Calep* (1:1), *SarnStat* (7:1);

młodzieniec : młudzieniec *Leop* (24:1; *Iob* 29/8).

-e- (811), -ę- (3); -ę- *Calag*, *KochFr*; -e- : -ę- *Leop* (24:1). ◇ *W N sg*: -ec (325), -eć (1); -ec : -eć *BierEz* (3:1). ◇ -ńc- (449), -nc- (39).

młó- (51), młó- (33); młó- *OpecŻyw* (10), *MurzNT* (3), *KochFr*, *KochWz*, *KochPieś* (2); młó- *OrzQuin*, *BiałKat*, *KochWr*, *GórnTroas*, *OrzJan*, *WyprPl*; młó- : młó- *Mącz* (27:3), *SarnStat* (3:5), *GosłCast* (4:19); a *pochylone*. ◇ *W N sg pierwsze e jasne* (*Cn e pochyłone*); *drugie e prawdopodobnie jasne* (tak w -ec). W przypadkach zależnych -e- (33), -é- (4); -é- *GórnTroas*, -e- : -é- *SarnStat* (2:1), *GosłCast* (15:2). ◇ młodzioniec z tekstu nie oznaczającego ó.

sg N młodzieniec (326). ◇ *G* młodzieńca (38). ◇ *D* młodzieńcowi (34), młodzieńcewi (3); -owi : -ewi *LibMal* (2 : 3). ◇ *A* młodzieńca (95). ◇ *I* młodzieńcem (31); -em (1), -(e)m (30). ◇ *L* młodzieńcu (13), młodzieńce (1); -u : -e *GliczKsiąż* (1:1; P3v). ◇ *V* młodzieńcze (32), młodzieńce (2); -cze : -ce *ForCnR* (2:1; A2v), *BielKom* (3:1; D6v). ◇ *pl N* młodzieńcy (82), młodzieńc(e) (1); -y : -(e) *BielKron* (11:1; 320v). ◇ *G* młodzieńców (58); -ów (4), -ow (2), -(o)w (52); -ów *MurzNT*, *SarnStat*; -ow *OpecŻyw*; -ów : -ow *Mącz* (2:1). ◇ *D* młodzieńcom (19); -om (1), -(o)m (18). ◇ *A* młodzieńce (47), młodzieńc(o)w (3), młodzieńcy (1); -ow *ReszHoz*; -e : -ow *BielSpr* (1:1), *SkarŻyw* (4:1); -e : -y *RejPos* (1:1; 266v). ◇ *I* młodzieńcy (9), młodzieńcami (1), młodzieńcami (1) *BielSpr* 41; -ami : -y *CzechRozm* (1:1). ◇ *L* młodzieńcoch (2) *FalZioł*, *RejZwierc*, młodzieńcäch (1) *CzechRozm*. ◇ *V* młodzieńcy (7). ◇ *du A* (*cum nm*) młodzieńcu (6), młodzieńca (1); -u *BierEz* Bv, *Leop Gen* 22/3, *BielKron* 12v, *BudBib Gen* 22/3; -u : -a *HistRzym* (2; 53, 132 : 1; 130v).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (z *Cn*).

1. Młody człowiek płci męskiej, chłopiec; *adolescens Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calag*, *Cn*; *iuuenis Murm*, *Mącz*, *Cn*; *adolescentulus*, *ephebus Murm*, *Cn*; *caelebs Calep*; *iuuenculus*, *puber filius Cn* (798) : Młodzieniec nie był ożenik/ A o tymże wżyfłtko pilił. *BierEz* S, A4v, Bv [3 r.], F3, I3, I4v (13); [anjoł] z wielkim wesełijm (wziąwłły perłonę młodzięntza piękneho) w ocemgnieniu przed paⁿną [...] łtanął *OpecŻyw* 8; wśfedłły do grobu wzrzwały młodzięntza [Mar 16/5] śiedzące^go na prawicy przyodziáneego biálym odzienijm *OpecŻyw* 165, [34]v, 35, 44v, 107, 134, 134v; Miły młodzieńce o czo mie pytałz/ radci wżitko powijem *ForCnR* A2v, kt, A2 [2 r.], A2v, A4, Bv (37); *PatKaz III* 153v; *Ephebus*. [...] Młodziyenyec około. xiiii. lat. *Murm* 46, 46 [2 r.]; *Mymer*¹ 21; *HistJóz* A3; *FalZioł* IV 3a, V [4]v, 5v, 54v; Więtfzą pocżciwołć maią mieć ci ktorzy młodzieńce vczą niż rodziczowie ich, bo rodziczowie tilko przyrodzenie dawaią, ale miłtrzowie cznoty y dobry żywot. *BielŻyw* 89, 27 [2 r.], 29, 36, 40, 50 (17); *BielŻywGlab nlb* 13, 14; *GlabGad* P8; ktorzy [Tatarzy] wżytki fą goli okrom młodzieńczow ktorzy telko dwa troki włólow na fkroniach zobudwu łthron zołthawiaią na znamię łwego panienłtwa *MiechGlab* 25; Przedmowa do wżytkich Młodzieńczow Polskich/ Zwłázczła rodziczow Krakowskich. *KłosAlg* Av; *RejPs* 117; *LibMal* 1544/84, 88v, 1546/118, 1548/147; *RejJóz* D4, K3v, K7; Był thento lekarz Alexandrow iefzcze młodzieniec [*iuuenis*; byl barszo młody *HistAl* 1510/166]/ á we wżytkiey náuce lekarskiey dobrze doskonály *HistAl* E2v, E5v, K3v, L5v; *MurzNT*

38v, 91, 93v; *BielKom* D6v, F5, F5v [2 r.], F6, F6v, F7; co bárzo czyścycy możem o kázdem them rzec młodzyeńce/ ktory fie młodo żeni. *GliczKsiąż* P3v; Látác nye czynią nigdy człowyeká godnego ná małżeństwo/ á zwłáfczá gdy yuż młodziencyc będye w osminalcycy ábo we dwádzyefcyá lat á trzydzyeści mu nye będye *GliczKsiąż* P4v, K6v, Lv, L2, M7v [2 r.], Nv (12); *LubPs* P5v, Sv, hh3v [2 r.]; *KrowObr* 59v; *RejWiz* A5v [3 r.], A6 [5 r.], A6v [2 r.], A7 [3 r.], A7v (143); Vyżrzawífy mie młudzieńcy [*iuvenes*]/ krili fie przedemną *Leop Iob* 29/8, *Gen* 14/24, 21/20, *Ruth* 3/10, 1.*Reg* 25/5, 30/17 (20); *KochZuz* A3, A4, A5; *RejFig* Bb5v, Dd3; *RejZwierz* 8v, 15v, 75v; *BibRadz* I *7v, *Gen* 4/23, *Iud* 14/10, 1.*Par* 12/28, *Ier* 11/22 (15); *OrzRozm* H2, M3v; iż od tey dzyeweczki Sary vdawif dyábeł fiedm młodzyeńcow/ kázdego z nich pirwífzey nocy ná pokládániu/ ktorykolwiek z nią brał flub. *BielKron* 97v; pofláá zá nim fyná młodego w leciech [...] Młodzyeniec fyn krolowey goniác Cyruflá/ nádiechał mieyfce gdzye woýfko lezáło Cyruflowo *BielKron* 112v; Młodzyeńce áż we XXXIII lat święcono. *BielKron* 150; iż tho [...] fpráwá iedno Duchownych/ á thych kthorzy zniewieściáým chcá mieć Krolá Młodzieńcá czyftego thák iáko fámi fá. *BielKron* 306v, 12 [2 r.], 12v [2 r.], 22, 24, 25v (64); *KwiatKsiąż* C4, D3v, E3; *Iuvenis est quidem sed maturissime iudicat*, Iefzcze w prawdzie młodziencyem yeft/ ále ták bácźnie y rozumnie mówi/ by mu było fto lat. *Mącz* 211d, 3c, 71c, 71d, 72a, 78b (30); *SienLek* 34 [2 r.]; iż niemiáło iuż być ná fwiecie/ nicz bácźnieyfzego/ nic czudnieyfzego/ nic dobrotliwífzego/ nic godnieyfzego miłóści/ nád tego młodzieńcá. *Górndworz* M8, M8v, Aa4v, Aa5v, Dd7v; *HistRzym* 4, 4v [3 r.], 5, 5v, 53 (18); *RejPos* 2v [2 r.], 22v, 144v, 149 [2 r.], 221 (15); *BiałKat* 361; *BielSat* C4; *GrzegŚm* 8; *KuczKat* 435; *RejZwierc* 21, 34, 126, 149, 164 (11); *BielSpr* 3, 7, 41; *BudBib Gen* 22/5, 12, 25/27, 37/2, 41/12 (31); Bo był [*St. Murzynowski*] młodziencyc nie ledáíáko więzyku Greckiem wczony *BudNT przedm* c2v, *Mar* 16/5, *Act* 23/17, 18; *CzechRozm* 46, 48, 130v [2 r.], 252, 253; *KarnNap* G; Przydano też Kántory/ ktorziby młodzięnce [*iuventutem*] w náuce Muziki/ y w infzych náukách Máthemátyckich ćwiczyli *ModrzBaz* 132, 13v [3 r.], 15, 23v, 31v, 110 (13); *Calag* 303a; A fluzác żołnierfká iuż młodzięncyem/ z woýfkiem Perfkim afz do Kálcedonu záłzedł. *SkarŻyw* 74; iuż nie ściągáy ręki twey ná młodzięncá [*super puerum*; ná dziećię *WujBib Gen* 22/12]/ á nic mu nie czyní: poználem ifz czćifz P. Bogá/ a nie záłowáeś iednego fyná twego dla mnie. *SkarŻyw* 286; ieden nabożny człek przez chłopię pofláł mu żywności dwa kołzyki. ále on młodziencyc [...] tylko drugi oddáł. *SkarŻyw* 325; Wyrozwfzy z pácholát/ rofl w wielkich cnotách młodziencyc *SkarŻyw* 516, 14, 35, 50 [2 r.], 55, 56 (77); *MWilkhist* C; *StryjKron* 135, 607; *ReszHoz* 134, 135, 139; *WerGośc* 230 [2 r.], 231 [2 r.], 255; *WerKaz* 281, 296; *BielSjem* 21, 22; *ArtKanc* J18v; *BielRozm* 22, 27, 28; *KochWr* 38; *PaprUp* G3v; *Calep* 484b; *Phil* C2 [2 r.], C3, D3, E2, Q4; Cud ieden/ pánná śmiáá/ młodzięncyec lękliwy. *Górntroas* 74; Iam wprawdzie sílá czytał/ á iefczem więcý będac młodzięncyem flychał *OrzJan* 25; *WyprPl* A3v; *LatHar* [+9], 268, 271, 535, 656, 708; A gdy to flowo młodziencyc [*adulescens*] wflyzáł/ odflzedł ímutny: ábowiem miał máiętności wiele. *WujNT Matth* 19/22; Iáko ániól Rápháel názwan íełt młodzięncyem *WujNT* 116, *przedm* 38, *Matth* 19/20, *Mar* 14/51 [2 r.], 16/5, *Luc* 7/14 (21); gdyż przez młodzięnce [*adolescentibus JanStat* 1083]/ ze wśi od włáfnych rodziców odchodzacé/ wśi bywáią fpułtofzoné *SarnStat* 200, 200, 199, 660 [2 r.], 919 [2 r.], 1263; *KmitaSpit* B4; Y pímo mowi: Sluchay milczác/ á wftyd tobie przyczyni boiáźni Młodzięncze *SkarKaz* 42b; Dotkni flę ręká fwoią tych mar/ tych złych nálogow moich

[...] zawałay ná mię: Młodzieńcze wstań [*Luc* 7/14]. niech stára w złościách odmłodnie dużá moiá *SkarKaz* 387b, 80a, 121b [2 r.]; *CiekPotr* 3, 9 [2 r.], 22, 67, 68, 69 (9); *GosłCast* 6, 7, 12, 14, 15 (23); *SkarKazSej* 668a; *KlonFlis* H4v; *KlonWor* 59, 60, 71; *PudłDydo* B3v; *ZbylPrzyg* A3, A4v [2 r.], B4; [młodziońcy też w zacnych vbierzach y száthach *BibRadz* 1.*Mach* 14/9].

W połączeniu z imieniem lub nazwiskiem [imię lub nazwisko + młodzieniec (15), młodzieniec + imię lub nazwisko (12)] (27): srebra polschoftha fkoycza prześz quarthi vkradł a ono zidovi flomye mladzienczevi za 12 groŃchi przedał *LibMal* 1550/153, 1544/91; *RejJóz* A4v, B8; Antyoch młodzieniec [iunior] piŃał do Ionátaná *BibRadz* 1.*Mach* 11/57, *Ez* 30/17; dwá młodzyeńcy vrodziwi StruŃowicowie Szczęfny á Iurek/ odłáczywŃy sie od woŃfká/ szli w kozáctwo do Wołoch *BielKron* 402v, 130, 297, 341v; *OrzQuin* Aa5; *RejZwierc* 97; *BudBib* 1.*Reg* 2/26, 3/1; *BiałKaz* E; tráfił się do tego młodzieniec Boży Bonifácyusz/ y ciełzył iá słowy iako mogł. *SkarŻyw* 496, 368, 414, 451; *StryjKron* 125; Tę dwá młodzieńcy miłowáli/ Strato/ y Kálifthenes. *KochWz* 137; Kato młodzieniec ćwicząc sie w wymowie Philozophiey/ wielkiego milczenia vżywał. *Phil* G, F2; *LatHar* 585; *WujNT* 514; *CiekPotr* 83; *SkarKazSej* 667b; [ábowiem gdy iuż z wielkiem grzmothem [buława] wpádlá miedzy nie/ niektory Dybreńki młádeniec wźiáł iá ná tarcz *BarlBaz* 196].

W połączeniach szeregowych (8): *LubPs* ff3v marg; *RejWiz* 82v; Niezlitował się nád młodzieńcem [adulescentis]/ áni nád pánną/ áni nád sthárceŃ/ więc áni nád zgrzybiáłym: ále wŃyfthkie wydał w ręce iego. *Leop* 2.*Par* 36/17; *BibRadz* *Ios* 6/21; ktorých [hupów] doŃyc nábráli w mieście/ ták skárbow iáko zacnych pań/ pániŃ/ álbo młodzyeńcow. *BielKron* 55; *BudBib* *Ps* 148/12; *BudNT* *Act* 2/17; GoŃpodárstwo/ to álbo przy Pániey/ álbo v wdowcá/ bądż y v rządneho młodzieńcá/ zależy na rządną Dworę *GostGosp* 128.

W przeciwstawieniach: »młodzieniec ... stary (2), baba, staruszek« (4): *FalZioł* V 54v; Stáry iáł wyfkákowác/ á młodzieniec zdychał *RejFig* Dd3; Cudniéyci będzie przáść kądziel/ niż w wiencu Siedzieć zá stólem/ bábie przy młodziencu. *KochPieś* 23; Ty [*Fortuno*] stáruŃzki żywiŃz/ młodzieńce połykaŃz *RybGęśli* Bv.

W porównaniach (4): Stárzy [...] Káždy iáko młodzyeniec idzye podrygáiąc. *RejWiz* 25v, 20; Iáka iest iábłoń miedzy drzewy leśnymi/ thákić iest namileŃszy moy miedzy młodzieńcy [sicut malus inter ligna silvae sic dilectus meus inter filios] *BibRadz* *Cant* 2/3; On ná ten głos porwał się iáko młodzieniec [...] ożył práwie duch iego/ y ciáło láty zprochniáło nową moc vczuło. *SkarŻyw* 113.

W charakterystycznych połączeniach: młodzieniec cnotliwy (5), (za)cny (6), cudny (4), czysty, dobry, duży, gniewliwy, godny, krasny (3), miły (16), nadobny, obyczajny (2), piękny (3), poczciwy (uczciwy) (5), swowolny (5), szlachetny (4), śliczny, urodziwy (2), wstydlivy, wyborny, znamienity.

Wyrażenia: »w leciech młodzieniec« (1): Był ten to Roboas álbo iáko inŃzy mowiá Iobas w leciech młodzieniec [aetate adolescens; młody byl wlyeczyech *HistAl* 1510/525] *HistAl* N.

»młodzieniec w [ilu] leciech, lat« (2:1): ktory vmárł łońskiego roku młodzieniec w sześcinaście lećiech *BielKron* 238, 211v; [*Scipio*] młodzieniec we dwudziestu leciech/ y we cztherzech *Górndworz* Aa.

»młody (a. młodziuchny) młodzieniec« (2): vrina namieniona w młodym młodzieńcu: ktory ma czternaście lat: albo mniej. Vítawiczną á łożną niemocz Ńwiadczy. *FalZioł* V 4c; vyrzał

one⁸⁰ w kościele Bożym ławne⁸⁰ káznodzieię Fráncífzkanow Bernárdyná/ iefzczę młodziuchnym młodzińcem *SkarŻyw* 311.

Szeregi: »człowiek albo młodzienciec« (1): a oglądáy człowieka albo młodzięntza nádobného/ niewinną krwią obláného *OpecŻyw* 131.

»dzieci (a. dziatki) i (abo, a) młodzięncy; dziecię albo młodzienciec« (9:1): siłá ználaflby tákowych dzyeći y młodzięncow ktorzyby fie rádzi wczyli *GliczKsiąz* M7v; *Leop Ier* 9/21; *BielKron* 260; Iákíe ftáráníe ma być/ około dobrego ćwiczenia dźiatek/ y młodzięncow [*puerorum ac iuvenum*]. *ModrzBaz* 9v, 4, 11v, 13v, 53v; powiáda/ ifz kościoł S. po włzytkim świećie/ gdy ma chrzcíc dziatki ábo młodzięnce/ nie bez przyczyny nád nimi/ niźli wnidą wtaiemnicę odrodzenia/ wyklinánia Czártá/ y tchnienia vżywa. *SkarŻyw* 91; *SkarKazSej* 706a.

»(tak) młodzienciec, (abo, jako) dziewczka (a. dziewczeczka); ani młodzienciec ani dziewica« [*szyk* 3:1] (3:1): Przytim fie też godzi wiedzieć znamię nie czałósci młodziencza abo dziewczki *GlabGad* N8v; *LubPs* gg5; áni wychowálám młodzięncow/ áni podwyżylám dziewic [*iuvenes ... virgines*]. *BudBib Is* 23/4; Ták dźiówká iáko młodzienciec/ Nie próś mię nikt o mój wieniec *KochPieś* 64.

»młodzięncy i mężczyzna« (1): Bázyliíffa pániénki y biále głowy: á Iulianus młodzięnce y mężczyznyę Pánu Bogu pozyłkuiąc. *SkarŻyw* 178.

»(tak) młodzięncy, (i, jako i) panny (a. paniénki, a. paniéneczki); młodzienciec i panna« = *virgines et adulescentes a. iuvenes Vulg*; *virgines et pueri PolAnt* [*szyk* 5:5] (9:1): Czyńcye młodzięncy/ pányenki chwałę Pánu fwemu *LubPs* ff3v; *RejWiz* 26; *Leop Ier* 1/18, *Am* 8/13; Náóftátek y dzyatki á ludzye młodzi tak młodzięncy iáko y pániénki niech to łobie dobrze wvzáiá *RejPosWstaw* 42; *BudBib* 1.*Mach* 1/27; rodzicom nie ná to fámo pátrząc potrzebá/ ázby fie co nierządnie/ miedzy pániéneczkami y młodzięncy ftáło *CzechRozm* 131; *SkarŻyw* A5v; Miecćie kwiatki ná ten grób/ pányny/ y młodzięncy *KochFr* 83; *SkarKaz* 208a.

Przen: Ciało w znaczeniu 'siedlisko żądz, zmysłowości' (w nawiązaniu do *Luc* 7/14) (5) :

Szereg: »młodzienciec a (to jest) ciało« (5): Ale fie ocuć nędzniku á ocuć/ Poki do końcá nie obumrze ten fwowolny młodzięnic twoy á to márne ciało twoie *RejPos* 223v, 223, 223v [3 r.].

2. *Kawaler, człowiek nieżonaty; caelebs Calep* (2) : iźby włsytycy młodzięncy łpokoleniá Dáwidowego albo Iuda iego dziada/ tak ftarzy iako młodzi (ktorzi iefćcze w manželstwie nie byli) przifli do kołciola *OpecŻyw* 4; *Caelebs* – Mąż bez zoni albo zona bez meza, młodzienciec. *Calep* 147b.

3. *Młody służący, pomocnik* (14) : Abráhám [...] ofiedłá olłá swoiego/ poiáwłly z łobá dwu młodziencu [*duos iuvenes*]/ y Izááká fyná swoiego. [...] Pothym dniá trzećiego [...] rzekł do fluzebnikow swoich. *Leop Gen* 22/3; *Kucharzow Mistrzow* 4. [...] Młodzienczow *Kucharzow*. 2. *WyprKr* 126; S trefunku młodzienciec ieden łtoiąc v fluzby łklenicę kołztowná kryłztáłowá łtlukł. *RejZwierc* 81v; *BudBib Gen* 18/7, 22/3, *Ruth* 2/6, 2.*Reg* 4/12.

młodzienciec czyj [w tym: *pron poss* (5), *ai poss* (1)] (6): Tákíe ofzczyrce bezzeńcy/ Włzytko to náłzy młodzięncy/ Pijanice kołterowie [...] Ci łá włzyfcy w náłzey [*pokusy*] rocie *BielKom* D2v; Y rzekł Boház młodzięncowi fwemu [*puero suo*] przyłtáwowi nád żeńcami/ czyiá to dziewczká? *BudBib Ruth* 2/5, *Gen* 22/5, *Ruth* 2/9, 15, 2.*Reg* 9/9.

W połączeniu z imieniem (1): Y zawałał krol do Ciwy młodzięćá Saulowego [*puerum*; słuęi WujBib] BudBib 2.Reg 9/9.

Synonimy: 1. *chłopczech, chłopiaszek, chłopięteczko, chłopiętko, chłopiec, chłopieczek, chłopię, młokos, okrzos, syn, szpiczak, wyrosłek;* 3. *chłopiec, pacholę, słuęa, słuęący.*

Cf **MŁODY**, **MŁODZIC**, [**MŁODZIEC**], **MŁODZIENIC**, **MŁODZIK**, **MŁODZION**, **MOŁODZIEC**